

der i råd og utvalg kom altså vedtaket om riving i oktober 2011, og verken gode minner eller velment nostalgi kunne hindre at basseng og garderobebygg ble jevnet med jorda i januar 2013.

Var dette slutten på historien om utebassenget? Neppe. Både politikere, flere bedrifter og enkeltpersoner ønsket et nytt utebasseng i tilknytning til allerede eksisterende basseng i Saudahallen. I skrivende stund er 13,565 millioner sikret til prosjektet som er kostnadsregnet til 17 millioner. Prosjektleder, Harald Halvorsen Løland, venter dessuten på svar på flere søknader, og hvis alt går etter planen, kan anbudsutlysning starte vinteren 2014. Forhåpentligvis kan vi altså teste våre gamle svømmetak i et nytt utebasseng 60 år etter at det opprinnelige Utebassenget ble åpnet.

ETTERORD:

Louise Stensvolds initiativ var nok avgjørende for at Utebassenget ble bygget i 1954. Fra Norges Apotek og Deres Innehavere har vi kopiert en kort tekst om henne. Vi vet at hun sluttet på Apoteket Ørnen i Gjøvik 1. desember 1959 og at hun døde i 1988.

LOUISE JOHANNE MARGRETHE STENSVOLD, født Winsnes, født 31. oktober 1900 i Gransherad.

Foreldre: Sogneprest MATHIAS HELTBERG WINSNES (født 17. februar 1858 i Bygland, død 8. mai 1944 i Asker) og NINA HJELM (født 7. januar 1865 i Trondheim, død 28. januar 1934 i Vestre Aker).

Hun tok middelskoleeksamen i Stavanger 1915, disiplinerte ved Skudenes apotek og Vinderen apotek hos sin onkel JOHAN FREDERIK WINSNES 1916–19, tok farmasøytisk medhjelpereksamen våren 1919 med meget godt, tjenestgjorde i vel 1 år ved sistnevnte apotek og tok høsten 1921 apotekereksamen med godt. Januar 1922–januar 1923 var hun ansatt ved Askin apotek, vikarierte så ved apotek i Harstad, Ringsaker og Lillesand, ved Apoteket Ørnen i Haugesund og ved Greåker apotek, var ansatt ved Namsos apotek juli 1925–november 1928 og ved Apoteket Hygiea i Oslo 1. november 1928–mai 1947.

28. februar 1947 fikk hun bevilling til å drive Sauda apotek og overtok det 21. mars samme år. Husleien i Rådhusgaten var i 1954 kr. 3000,00 pr. år. 11. juni 1954 fikk hun bevilling til å drive Apoteket Ørnen i Gjøvik og overtok det 1. desember samme år.

Apoteker LOUISE STENSVOLD var medlem av Sauda herredsstyre fra 1951, av Sauda helseråd fra 1951 og var formann i folkeskolens foreldrevalg i Sauda.

Gift 21. juni 1941 i Oslo med provisor ODD RAGNAR BLEKASTAD STENSVOLD, født der 8. april 1904, sønn av sekretær JOHAN STENSVOLD og ANNA BLEKSTAD. Se bestyrere nedenfor. — 1 barn.

Louise Stensvold.

SAUDADIALEKTEN I DAG. EN KORT OVERSIKT.

Av Randi Neteland

Hvordan snakker ungdommene i Sauda i dag? Hvilke språktrekk var det som "vant kampen" da alle innflytterdialektene møttes?

Denne artikkelen gir en kort oversikt over hvordan dialekten i Sauda snakkes av ungdommer i dag. Dette sammenliknes først og fremst med hvordan dialekten i Sauda var før industrialiseringen, men der det er relevant, vil jeg også nevne språktrekk som har vært i bruk i Sauda i noen generasjoner før de forsvant ut av saudadialekten igjen.

Når jeg skriver om talemålet i dag, mener jeg spesielt den dialekten ungdommene i Sauda snakker. Det har jeg fått kunnskap om gjennom intervju med åtte elever i videregående skole. Intervjuene ble gjort i 2011, og elevene var da 17 og 18 år. Når jeg skriver om talemålet før industrialiseringen, gjør jeg det på bakgrunn av skriftlige kilder, hovedsaklig Per Thorson (1929 og 1930). Dette er altså ytterpunktene, tidsmessig og språklige, som jeg skal skildre i denne artikkelen. I tillegg trekker jeg inn talemålet til mellomliggende generasjoner noen steder der det er relevant. De generasjonene har jeg gjort intervju med i 2011, og i tillegg har kommunen gitt meg tilgang til en rekke intervju fra 80-tallet med folk fra disse generasjonene. Det er kanskje ikke alle leserne av Årsskriftet som vil kjenne seg igjen i mine beskrivelser av talemålet, og det kommer av at det er så mye variasjon i talemålet i Sauda at jeg kanskje ikke har fanget opp alle variasjonsmulighetene

i min undersøkelse.

1. Dialektendring på industristeder

I forrige Årsskrift skrev jeg en kort artikkel om hvordan industristedtalemålene vanligvis endrer seg. Jeg vil vise til den artikkelen for mange eksempler fra Sauda. Her kommer en kort oppsummering av de viktigste prinsippene for språkendring på industristeder.

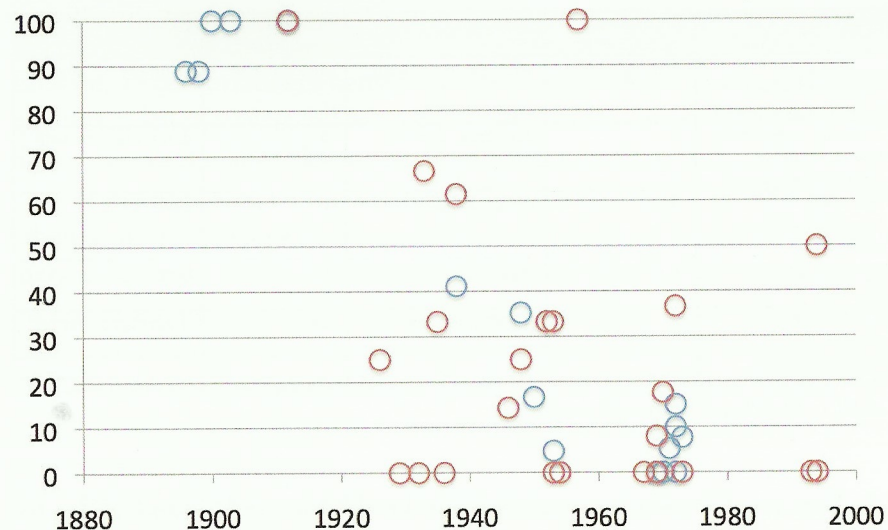
Det vanligste språkendringsmønsteret på industristeder kan vi karakterisere med tre ulike perioder: kontaktperioden, kaosperioden og fokuseringsperioden. Kontaktperioden er når utbyggingen starter. Da kommer det mange innflyttere til bygda (noen blir boende, mens andre reiser igjen), og bygda går gjennom så store fysiske endringer at den blir omskapt til en by. Her er det den første kontakten mellom innflytteres talemål og talemålet til de opprinnelige innbyggerne skjer. De store talemålsendringene skjer gjerne ikke før i neste periode: kaosperioden. Kaosperioden er et talende kallenavn på dette tidsrommet fordi det kjennetegnes av uvanlig stor variasjon (uvanlig til å være innenfor en dialekt i en by). Det er både variasjon mellom individene og i hvert individ sin språkbruk. I denne kaosperioden kan man tenke seg at det foregår en "maktkamp" mellom de ulike språktrekkene, og at resultatet av "kampen" viser seg i neste periode: fokuseringsperioden. Her er det slik at det språklige kaoset er kraftig minsket og noen språktrekk står fram som "vinnere av kampen" om den nye dialekten.

2. Saudadialekten i dag

I dag er saudadialekten fokusert. Det ser vi på at talemålet til ungdommene har mye mindre variasjon enn de foregående generasjonene. Det fins selvfølgelig noe variasjon i ungdommenes talemål – det gjør det i alle dialekter, men variasjonen er svært liten i forhold til i kaosperioden. Kaosperioden i saudadialekten er spesielt synlig i talemålet til folk født på 30-, 40- og 50-tallet.

Et eksempel på dette mønsteret kan vi se i illustrasjonen under som viser prosentvis fordeling av diftongen au, som i ordene *flaug* eller *haust*.

Diftongen ble uttalt øu i den tradisjonelle saudadialekten (før industrialiseringen), men i talemålet i dag blir diftongen enten uttalt med øy (*fløy*) eller med ø (*høst*). I illustrasjonen er hver rounding ett individ og rundingene er plassert etter når individene er født (bortover på x-aksen) og hvor stor prosentandel au de bruker (oppover på y-aksen).

Figur 1: Individuell prosentvis fordeling av bruk av diftongen au.

I illustrasjonen ser vi at de eldste informantene jeg har opptak med, bruker au i omtrent 100 % av tilfellene, mens de yngste bruker au i 0 % av tilfellene (utenom én som har 50% bruk av au). De to rundingene nederst i høyre hjørne av illustrasjonen er egentlig sju prikker oppå hverandre, men fordi disse ungdommene er født samme år og snakker helt likt, havner de oppå hverandre i denne illustrasjonstypen. Vi kan trygt si at ungdommene i dag bruker øy og ø i stedet for det tradisjonelle au. Legg også merke til den store variasjonen mellom individene som er født rundt 1930. I denne aldersgruppen finner vi noen som bruker au i bortimot 70 % av tilfellene i intervjuet

(altså likner de delvis på de født rundt 1900), mens andre bruker 0 % au (akkurat som ungdommene i dag).

Dette er bare ett eksempel på mange språktrekk som er endret i perioden fra før industrialiseringen og fram til i dag. Andre språktrekk som jeg har undersøkt er:

Språktrekk	Tradisjonell saudadialekt	Eksempel	Moderne saudadialekt	Eksempel
1. substantiv, bøyingsendelse i bestemt form flertall	-adn og -edn	kopp <u>adn</u> og jent <u>edn</u>	-ane og -ene	kopp <u>ane</u> og jent <u>ene</u>
2. hunkj.-substantiv, bøyingsendelse i bestemt form entall	-å	den jent <u>å</u> , den sol <u>å</u>	-å	den jent <u>å</u> , den sol <u>å</u>
3. a-verb, bøyingsendelse i presens	-ar	kast <u>ar</u> , kall <u>ar</u>	-e	kast <u>e</u> , kall <u>e</u>
4. sterke verb, -e i presens	-e	lyg <u>e</u>	-e	lyg <u>e</u>
5. telje-verbene, vokal i fortidsformene	-a-	(i går) tglide, har talt	-e-	(i går) tglte, har telt

Tabell 1: Endringer i bøyingsystem

Tabellen ovenfor viser hvordan fem språktrekk ble uttalt i saudamålet før industrialiseringen og hvordan de uttales av ungdommer i dag. Vi ser at bøyingsendelsene i substantiv, bestemt form flertall og a-verb i presens, samt vokal og vokal i fortidsformene i telje-verbene er språktrekk som er endret, mens bestemt form entall av hunkjønnsst substantiv og presens i sterke verb har de samme bøyingsendelsene i dag som før industrialiseringen.

Dette er imidlertid bare deler av sannheten. Alle disse språktrekkene, både de som er endret og de som ser ut til å være stabile, har hatt perioder med mye variasjon som ikke kommer fram av tabellen. For eksempel finnes det fire forskjellige bøyingsendelser i presens av a-verbene blant informantene mine: I tillegg til den tradisjonelle endelsen -ar, og den nye endelsen -e finner vi en del bruk av endelsen -a (som kan tolkes som en tradisjonell form uten -r) og en del bruk av -er (som må tolkes som en riksmåls-/bokmålsform). Det fins også alternative bøyingsendelser i bestemt form fler-

tall (bruk av -ene både i hankjønns- og hunkjønnsst substantivene), i bestemt form flertall av hunkjønnsst substantiv (bruk av -a) og i presens av sterke verb (ingen endelse). Denne store variasjonsbredden med mange alternative former i bruk finner jeg ikke blant de eldste og yngste informantene, men i de mellomliggende generasjonene.

3. Endringer i ordforrådet

Endringer i ordforrådet er kanskje enklere å legge merke til enn endringer i bøyingsendelser, i hvert fall hvis ordene som endres brukes ofte. Fra Sauda finnes det svært mange eksempler på endringer i ordforrådet.

Et eksempel jeg vil trekke fram, gjelder sterke verb i presens (se også tabell 1 ovenfor). Her er bøyingsendelsen -e bevart og brukes av ungdommene i dag, men det har skjedd store endringer i ordforrådet, og disse nye ordene er gjerne av en type som det ikke er naturlig å ha en -e bakom. For eksempel sa de *teke* i Sauda før industrialiseringen, nå sier de unge *tar*. Før sa de *spøre* (med lang ø), nå sier de *spør* (med kort ø). Endringene i ordforrådet gjelder mange av de sterke verbene som brukes ofte, for eksempel *kjeme*, som nå er endret til *komme*.

Andre eksempler på endring eller bevaring av ordforrådet er kjente for de fleste innbyggerne i Sauda:

Språktrekk	Tradisjonell saudadialekt	Moderne saudadialekt	Andre varianter brukt i mellomliggende generasjoner
Nektingsadverb	ikkje	ikke	
Personlig pronomen, 1. person entall	eg	eg	jæi, je (og liknende)
Personlig pronomen, 1. person flertall	me	me	vi

Tabell 2: Endringer i ordforråd

I tabellen over ser vi at nektingsadverbet er endret fra *ikkje* som ble brukt i saudadialekten før industrialiseringen til *ikke* som brukes av ungdommene i dag. De to pronomenformene i tabellen er derimot ikke endret. Første

person entall var *eg* i saudadialekten før industrialiseringen, og ungdommene i dag bruker samme formen, selv om det brukes former som *jæi*, *je* og liknende av noen individer i mellomliggende generasjoner. Første person flertall var *me* i saudadialekten før industrialiseringen, og det er *me* i dag, men det finnes individer i de mellomliggende generasjonene som bruker *vi*.

Det er vanskelig å forklare hvorfor noen deler av ordforrådet endrer seg, mens andre deler ikke gjør det. En kan tenke seg at et ord som brukes ofte (for eksempel *kjeme*) er lett å endre på, nettopp fordi en hører det og sier det selv såpass ofte, men hvis en tenker på sin egen språkbruk, blir det vanskelig å tro at en kunne bytte ut et ord som en bruker så ofte. For min egen del tror jeg at jeg hadde følt at jeg skiftet personlighet hvis jeg skulle begynne å si *ikkje* når jeg har sagt *ikke* hele livet fram til nå. Etter det jeg kan se i mine opptak er det slik at alle individene er konsekvente (med unntak av *eg/jeg*), altså bruker de enten det ene ordet eller det andre gjennom hele intervju samtalen. Derfor skjer disse endringene i ordforrådet gjerne fra en generasjon til den neste.

Når det gjelder bøyingsendelser (se del 2) og lydsystemet (for eksempel bruk av diftongen *au*, se del 2), er det slik at individer kan variere mer. For å sette det på spissen går det ikke ut over identiteten om du sier *kastar* i den ene setninga og *kaste* i den neste, men du ville ikke byttet mellom *me* og *vi* på samme måten.

4. Saudadialekten og dialektene på andre industristeder

Saudadialekten er, slik jeg ser det, en ganske typisk industristeddialekt. Mønsteret vist i figur 1 er et vanlig endringsmønster på industristeder og dette mønsteret gjentar seg for mange av språktrekkene som endres i saudadialekten. At noen språktrekk har en god del variasjon en viss tidsperiode, og så likevel ender opp med å ha samme språklige form som før industrialiseringen, er også typisk for industristeddialekter.

Samtidig er det ikke slik at alle industristeddialekter blir helt like. I Høyanger og Odda var det for eksempel samme veksling mellom *eg/jeg*, *me/vi* og *ikkje/ikke* i visse aldersgrupper, men på begge stedene er resultatet av

"maktkampen" at de unge i dag sier *eg*, *vi* og *ikkje*. I Tyssedal er det derimot slik at de unge sier *eg*, *vi* og *ikke*, mens i Sauda er det som vi har sett en tredje kombinasjonsmulighet som har "vunnet": *eg*, *me* og *ikke*.

Årsaken til at industristeddialektene blir forskjellige, er i hovedsak at innflytterne har kommet fra forskjellige steder. Innflyttere fra Østlandet vil påvirke det lokale talemålet på en helt annen måte enn innflyttere fra nabobygdene i Ryfylke. I tillegg kan man tenke seg at andre byer i nærheten er en slags "rollemodell" for hvordan en bør/skal snakke i en by. Dette kan forklare at *me* "vant" i Sauda: Det er den vanligste formen i Stavanger også.

5. Avslutning

Doktorgraden min er en undersøkelse av endringer i industristeddialektene i Sauda og i Årdal de siste hundre årene. Jeg har sett på disse to dialektene fra mange vinkler og med ulike perspektiver. Med denne artikkelen i Årskriftet til Sauda sogelag håper jeg at dere har fått et lite inntrykk av hva jeg har funnet ut til nå om endringer i saudadialekten. Jeg håper ingen av informantene jeg intervjuet er lei seg for at de er redusert til rundinger og prosenter, og jeg vil benytte anledningen til å takke alle som slapp meg inn i livet sitt og lot meg lytte til dialekten deres. Jeg vil også takke alle dere som hjalp meg med å organisere innsamlingsarbeidet og alle som ville samtale med meg om Sauda og saudadialekten.

Skriftlige kilder:

- Sandve, Bjørn 1976: Om talemålet i industristadene Odda og Tyssedal : generasjonsskilnad og tilnærming mellom dei to målføre. Bergen: Universitetet i Bergen
- Solheim, Randi 2006: Språket i smeltegryta – sosiolingvistiske utviklingslinjer i industrisamfunnet Høyanger. Trondheim: NTNU
- Thorson, Per. 1929. Målet i Nordaust-Ryfylke: Umrit av Ljodlæra. Kristiania ; Oslo: I kommisjon hos Aschehoug.
- Thorson, Per. 1930. Ryfylke-målet: Eit umrit av Ljod- og formlæra. Oslo: I kommisjon hjå Olaf Norli.